

ANAMARIJA KVATERNIK

**RACIONALNO I IRACIONALNO U SENJSKOM STATUTU
IZ 1388. – KAZNENOPROCESNI ASPEKTI**Anamarija Kvaternik
Adamićeva 2
HR 51000 RIJEKAUDK:343.1(497.5 Senj)"13"(094)
94(497.5 Senj)"13"(094)
Stručni članak
Ur.: 2007-11-28

Senjski statut iz 1388. sadrži norme nastajale u vremenu od 1388. do početka XV. stoljeća. Premda čitatelju našeg doba *Senjski statut* izgleda nesređeno, moguće je u njemu zamijetiti težnju za sustavnim prikazom materijala koji nose određeni zajednički nazivnik, misleći pritom na institute kaznenoga materijalnog prava i postupka u §27. do §68. One se mogu iščitati i iz pojedinih odredaba §69. do §130., koje bi se mogle podvesti pod zajednički nazivnik razno, kao i iz odredaba §1. do §17. koje se, pretežnim dijelom, bave pravima plemića. Predmet ovog rada jesu kaznenopostupovne norme iz *Statutum Segniae*, a uočene karakteristike tih odredaba, promatrane kroz prizmu vlasti Krčkih knezova i ulogu Senja kao kvarnerske komune Sigismundova vremena, mogle bi se interpretirati kao neobičan splet instituta racionalnog kaznenog postupka iz vremena rimske republike i postupaka, koji počivaju na iracionalnoj osnovi, a protežu se još iz rimskog postupka u doba carstva, preko kanonskog kaznenoga postupka i ponajprije realiziraju kroz institute prisege svjedoka i torture. Opisani je splet na osebujan način s(a)uživio s institutima hrvatskoga statutarnog srednjovjekovlja.

Ključne riječi: Senj, *Senjski statut*, godina 1388.

I. UVODNE NAPOMENE

Pisati o kaznenom postupku propisanom *Senjskim statutom* iz 1388. godine nakon više od 600 godina od njegova donošenja zadovoljstvo je, ali i odgovornost, jer je kaznenoprocetni aspekt senjske, a time i sjeverno-

kvarnerske i hrvatske pravne povijesti nedovoljno osvjetljen i nerazjašnjen do kraja, te (pre)malo ili nikako zastupljen u pravnoj književnosti.

Senjski statut je dosad objavljene tri puta: prvi put objavio ga je Ivan Mažuranić u *Arkivu za povjestnicu Jugoslavensku* 1854., drugi put Mirko Zjačić u *Radu* 369 Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti 1975., i to na latinskom jeziku i u prijepisu prijevoda iz 1701. koji se čuva u Arhivu HAZU, a treći put Lujo Margetić (Lujo Margetić i Petar Strčić u *Senjskom zborniku* 1985.-1987.) i to njegov prijevod na hrvatski književni jezik¹ i prijevod na hrvatski jezik u prijepisu prijevoda iz 1701. Kako latinski rukopis *Senjskog statuta* više ne postoji, jer je nestao iz Arhiva grada Senja u II. svjetskom ratu, kasnija su izdanja objavljena temeljem Mažuranićeva teksta *Statuta* i njegovih zapažanja.

Pritom je problematika kaznenog postupka, kakvim se on naslućuje iz odredaba *Senjskog statuta*, ostala netaknuta i, od nekolicine autora koja se bavila ovim *Statutom*, mimoiđena. Na taj su način, nepravedno, zanemarivane neke bitne odrednice hrvatskog (kaznenoprocenog) prava, promatranog u vlastitom evoluiranju i višestoljetnoj mijeni.

"I zato ga, kao stvar zanimivu i za istoriu zakonotvorstva našeg veoma važnu"² ovim radom nastojim prikazati konture kaznenog postupka, koncentrirajući se na njegov kaznenoprocenni sadržaj i pokušavajući rekonstruirati pomoću pojedinih instituta i bez pretenzija na njihovo umjetno spajanje.

2. STATUT KAO IZVOR PRAVA

Pisani se izvori smatraju najvažnijim pravnopovijesnim vrelima, a među njima istaknuto mjesto zauzimaju statuti, kao katalozi pravnih pravila kojima primorske komune feudalnog razdoblja autonomno reguliraju svoju unutrašnju organizaciju, pravne i društvene odnose.

Za razliku od gradova u unutrašnjosti Hrvatske, koji su svoj pravni poredak temeljili na privilegiju kralja, bana ili druge ovlaštene osobe o osnivanju grada, na koji su se nastavljali važniji ugovori i odluke, primorski su gradovi s takvim zbirkama propisa uređivali svoj cjelokupni život; kako javnopravne odnose (organizacija vlasti, utvrđivanje kažnjivog ponašanja i

¹ U ovom radu služim se prijevodom teksta *Senjskog statuta* na hrvatski književni jezik, objavljenim u L. MARGETIĆ, 1985-87, 19-100; pa su i sve upute na izvor usklađene s tim izdanjem.

² I. MAŽURANIĆ, 1851-1875, 154.

sudski postupak), tako i privatnopravne odnose (bračno i obiteljsko pravo, nasljedno pravo, stvarno i obvezno pravo) .

Premda se statutima nastojalo regulirati sve, ili što više onodobnih pravnorelevantnih društvenih odnosa, očito je da mnogi ili neki odnosi i nadalje ostaju u domeni običajnog prava, a iz statuta proizlazi izrijeckom, u smislu prisilne norme, ili apstraktno i sama hijerarhija izvora prava.³

S aspekta teritorijalnog važenja⁴ treba reći da se gradski statut primjenjivao na cjelokupnom komunalnom području. Personalna primjena⁵ odnosila se na sve građane podložnike, te sve strance i druge koji u gradu prebivaju ili u nj svrate, a vrijeme primjene⁶ trajalo je stoljećima, uz

³ Dobar je primjer izostavljanje ubojstva iz kataloga inkriminacija u Senjskom statutu. Margetić tu činjenicu tumači svjesnim nastojanjem sastavljača da se ne upliću u prastaru običajnopravnu regulativu. L. MARGETIĆ, 1985-87, 48 "Nameće se jedino moguć zaključak da su sva ona brojna pitanja iz tog područja koja su smatrana općepoznatim i u odnosu na koja se stav sredine nije mijenjao, ostala i dalje u domeni običajnog prava, pa o tome nemamo pisanih tragova." Đ. MILOVIĆ, 1996, 121. U *Statutu* nedostaju i mnoge odredbe postupovne naravi, za koje se pretpostavlja da su ostale u domeni običajnog prava, jer je teško zamisliti da nisu postojale.

Senjski statut kreira hijerarhiju pravnih vrela upućujući već svojom preambulom, a potom i pojedinim odredbama na primjenu *Statuta*, podredno dobrih gradskih pravnih običaja, odnosno reformacija grada Senja.

⁴ §1. *Senjskog statuta* "...u gradu Senju i njegovu području..." u §157. do §160. *Senjskog statuta* određene su granice grada Senja i senjskog područja

⁵ Stanovništvo se dijelilo na dvije različite grupe: domaće stanovništvo i stranci, a među tim dvjema glavnim grupama bile su podgrupe. Domaće se stanovništvo dijelilo na dvije glavne grupe: plemići i pučani u širem smislu; grupa pučani u širem smislu dijelila se na podgrupe: pučani u užem smislu (stanuju u gradu Senju) i podložnici (stanuju na području općine). M. ZJAČIĆ, 1975, 53. U preambuli *Senjskog statuta*, kao kategorije koje će se štititi ovim pisanim propisom nabrajaju se: građani i podložnici, stranci i svi drugi koji prebivaju u Senju ili u nj svraćaju. N. Klaić smatra da nedvojbeno poroizlazi iz Statuta jednakost među svim pučanima, neovisno o mjestu njihova stanovanja, a iz činjenice da nema posebnih sudova ni posebne manje kazne za plemiće i vijećnike zaključuje da su predmet interesa još štete nanesene osobnom interesu oštećenika, a ne društveno-pravnom poretku. N. KLAIĆ, 1971, 123-124.

§164. *Statuta* ipak radi jednu zanimljivu razliku među počiniteljima služeći se kriterijom staleške pripadnosti, pa osuđenik plemić, umjesto na *Statutom* propisanu novčanu kaznu, biva osuđen na kaznu progonstva ili konfiskaciju, ovisno o slobodnoj odluci suca.

⁶ "Mi dakle mislimo, i po svoj prilici, nevaramo se nimalo: a) da sadržaj štatuta od god. 1388. idje samo od početka do § 130. ovog rukopisa; b) da je dio drugi ovog rukopisa sastavljen mnogo godina poslije, to će reći da u takovo doba kao gospodar Senja biaoše samo jedan Frankapan; dakle od prilike negdje u prvoj polovini XV. stolietja." I. MAŽURANIĆ, 1851-75, 150, bilj 2. Prema mišljenju Margetića *Senjski statut* ima tri dijela:

nadopunu i mijenu u skladu s promijenjenim društveno-gospodarskim prilikama.

2.1. Povijesno – političke pretpostavke donošenja Senjskog statuta

Ranom razvitku Senja, kao trgovačkog i lučkog središta, pogodovala je blizina najnižih planinskih prijelaza preko Dinarskoga gorja i razmjerno laka prometna veza sa zapadnom Bosnom. Vjerojatno prapovijesna i ilirska naseobina, često se spominje u grčkim i rimskim izvorima (Senia, ilir. Staro Mjesto, i Portus Seani). Za Oktavijana naselje dobiva građansko pravo. U to vrijeme značajna je luka sjevernoga Jadrana, dok za seobe naroda stradava od Vizigota i Huna.

U 7. stoljeću nastanjuju ga Hrvati, a u 9. stoljeću Senj postaje sjedište županije Gacke. Oko 1154. osnovana je senjska biskupija, a oko 1184./85. godine Senj, kao organizirana općina postaje, darovnicom kralja Bele III., u stvarnoj vlasti templarskoga viteškoga reda⁷. Frankopani su od 1274. nasljedni potestati, a od 1302. godine knezovi senjski. Za vrijeme uprave Frankopana, koja je trajala do 1469., kada grad otima kralj Matijaš Korvin i proglašava ga kraljevskim gradom i sjedištem kapetanije, dobiva Senj svoj prvi *Statut* 1388. godine kao svojevrsnu manifestaciju moći paralelne frankopanske vlasti i materijalizaciju težnje za "dobrim poretkom, skladom i redom"⁸, te izravnom i formaliziranom kontrolom nad onima koji će u propisanom postupku "dijeliti pravdu."⁹

"1) dio do člana 68, tj. onaj dio *Statuta*, koji je donesen 1388., 2) dio od 69 do 130 člana, donesen za kneza Ivana u vrijeme od 1390. do 1393. godine 3) dio od 131 do 168, koji je potvrdio Nikola Frankapan najranije koncem 1402. ili ubrzo nakon toga", L. MARGETIĆ, 1985, 87, 23. Nadalje iz činjenice da je Ruchich prepisao hrvatski tekst *Statuta* iz 1388. (za koji pretpostavlja da je nastao početkom XV. stoljeća) 1701. Margetić zaključuje da je tekst bio u upotrebi još u 18. stoljeću, a uvažavajući da je 1640. grad dobio novi Statut i upravo uzimajući u obzir spoznaje o novom Statutu. L. MARGETIĆ, 1985-87, 80.

⁷ www.arhitekt.hr/projekti/parkovi/zupanije/09_Licko-senjska/09-senj/09-sen-grad.htm, veljača 2004.

N. KLAJČIĆ, 1971, 115.

"Senj i župsko područje bili su samostalan posjed sve do 1184. Te godine darovao je kralj Bela III. redu crkvara (templara) svu tu zemlju da iz nje vuku sve one dobiti koje je do tog vremena dobivao kraljev dvor." S. PAVIČIĆ, 1967-68, 325.

⁸ Preambula *Senjskog Statuta*.

⁹ §27. senjskog *Statuta*.

2.1.1. Značaj vlasti krčkih knezova u Senju

Već je 1257. godine krčki knez Ivan bio senjski načelnik, a budući da ni nakon 1269., kada je kralj preuzeo grad od templara, ne postoji kraljeva stvarna vlast, valja zaključiti da krčki knezovi bivaju stvarni gradski vladari, pa ih Senjani 1271. biraju za nasljedne načelnike, a isto im potvrđuju i ugarski kraljevi 1271., 1275. i 1279. Od 1302. Dujam se naziva "senjskim knezom", a 1322. Karlo I. potvrđuje darovnicu iz 1260.¹⁰

Iako samo nasljedni knezovi (od Senjskih notara bit će sve do 1351. tako i titulirani),¹¹ njihove težnje prema suštinski feudalnim ovlaštenjima vidljive su iz brojnih isprava o različitim pravnim poslovima u kojima su sami sebe titulirali kao "dominus".

Ljudevitova potvrda o pravu obitelji Frankopan iz 1350.¹² označit će početak stvarnog preobražaja "perpetui potestates" u "domini generales", pa će se već 1365. Stjepan i Ivan uspješno ustoličiti u svojstvu "domini naturales", u kojoj je tituli osadržajena sva punoća vlasti feudalnog gospodara.

Nije cilj ovog rada utvrđivati kolika je točno bila moć krčkih knezova u drugoj polovici 14. stoljeća, niti se opredjeljivati za stavove povjesničara o opsegu autonomije koju se imali, te njihovu (ne)priznavanju kralja,¹³ ipak, razvidno je da krajem 14 stoljeća Senj biva u frankopanskom razdoblju svoje povijesti, koje na određeni način fluktuirala paralelno s poviješću Hrvatsko-ugarske države, u prilog koje teze govori i činjenica da, premda je pri podjeljivanju statuta bio stalan običaj naznačiti ime vladajućeg kralja i

¹⁰ L. MARGETIĆ, 1985-87, 23-25.

¹¹ "1351, 8. februara. U Senju. ...perpetuo potestatis Jacob...", T. SMIČIKLAS, 1913, 3.

¹² "1350, 18. februara, Ljudevit kralj ugarski i hrvatski potvrđuje Bartolu krčkom knezu povelju svog oca Karla Roberta od godine 1323. za Modruš i Vinodol", T. SMIČIKLAS, 1913, 578-579.

¹³ Premda se može pratiti svojevršno supostojanje senjske općine, krčkih knezova i kralja, možda su zaključci N. Klaić iz kojih proizlazi samostalnost svake od triju vlasti, te njihovo međusobno nepriznavanje, ipak, malo pretjerani. N. KLAIĆ, 1971, 118 i d.

Strčić, temeljem *Senjskog statuta*, ali i drugih isprava iz tog razdoblja, smatra da su krčki knezovi imali vrlo veliku samostalnost. P. STRČIĆ, 1985-87, 15.

"...Iz svega toga dobiva se dojam da se u gradu Senju priznavalo vlast hrvatsko-ugarskog kralja Žigmunda u 1388. godini, ali da su je krčki knezovi Ivan i Stjepan pokušavali ignorirati" L. MARGETIĆ, 1985-87, 27.

Bartulović drži da su Frankopani nastojali ignorirati kralja, ali ga je očuvana općinska vlast priznavala, pa na taj način pokušavala sržati krčke knezova na distanci. Ž. BARTULOVIĆ, 1992, 126.

godinu njegova vladanja, u *Senjskom statutu* ne nalazimo te naznake, a on je donesen samo godinu dana nakon što su knez Ivan V. Anž i Senjani oslobodili zatočenu kraljicu Mariju i odveli je u Zagreb, gdje ju je dočekaio njezin muž, kralj Sigizmund(!).

Paralelizam vlasti, bez jasno definiranih granica, kao specifičnost srednjovjekovnog vremena i prostora, nije bio ograničen na razinu u kojoj bi se promatrao odnos kraljeva i protukraljeva, odnos lokalnih feudalnih gospodara i kraljeva ili, pak, odnos lokalnih feudalnih gospodara i protukraljeva, već se očitovao i na lokalnoj razini odnosa općine i krčkih knezova, pa je i dalje postojala, dijelom očuvana, stara općinska vlast funkcionirajući kao neravnopravna paralela, kontaminirana vrlo jakom političkom vlašću knezova Frankopana.

2.1.2. *Uloga službenika i upravnih tijela knezova Frankopana u sudskom (kaznenom) postupku*

Na normativnoj razini govoreći, dominacija knezova Frankopana očituje se i u činjenici postojanja kneževih posebnih službenika i tijela vlasti. Više ću obratiti pozornost onim odredbama *Senjskog statuta* iz kojih se može zaključivati o njihovoj involviranosti u sudski (kazneni) postupak, a elementi toga postupka su propisani odredbama *Statuta* i odraz su težnje krčkih knezova za uspostavom reda i unutarnjeg mira u općini, naravno, posredstvom službenika i tijela koje oni izravno postavljaju i formiraju.

Iz §131. do §133. *Statuta* razabire se da su Frankopani, u svojstvu činovnika koji su živjeli od plaće za svoj rad, izabirali, među najuglednijim obiteljima, podknežina, vicecomes, koji je bio na čelu cjelokupne uprave i sudstva te pomoćnika za policijsko-upravne poslove, zvanog vicarius¹⁴. § 151. *Statuta* određuje da potknežin, vikar i suci grada Senja imaju punu ovlast i redovnu sudbenost "u izricanju kazni zločincima u časti i u osobi."

Prema §138. (u svezi s §27.) *Senjskog statuta*, Frankopani su imali pravo, iz redova plemića (§137.), izabrati dva suca koji su se nazivali rectores i koji su bili dužni i morali su, na zvuk zvona, doći na mjesto suđenja, pa u skladu sa statutima, pravnim običajima i reformacijama grada Senja saslušati pojedince koji imaju namjeru pokrenuti (kazneni) sudski postupak, provesti postupak (s mogućnošću aktivnog uključivanja u nj, na tragu rimskog kaznenog akuzatornog postupka carskog doba, u kojem se može pratiti prodor inkvizitornih elemenata i instituta), donijeti presudu i

¹⁴ L. MARGETIĆ, 1985-87, 27; M. ZJAČIĆ, 1975, 48.

dati je na izvršenje. Suci ne dobivaju plaću izravno od kneza, već je posebnim odredbama *Statuta* propisano na koje dijelove kojih prihoda imaju pravo.

2.1.3. Uloga službenika i upravnih tijela senjske općine u sudskom (kaznenom) postupku

Senjska općina je, zadržavši neke svoje službenike i tijela, zadržala i određeni dio svoje samouprave,¹⁵ no u frankopanskom razdoblju svog postojanja ona definitivno ne postiže punu samoupravu, što proizlazi i iz odredaba §19 koja određuje način odabira općinskog suca (*iudici commune*), iz redova plemića, i to od rektora, plemića i članova Vijeća, odnosno plemića i članova Vijeća prema §137, kao i iz §30 prema kojemu, premda općinski sudac sudi s kneževim sucima, njegova nenazočnost nekom od sudskih postupaka nema reperkusije na valjanost tijeka tog postupka niti na valjanost donesene presude. Nakon što je izabran, općinski će sudac prisegnuti da će biti nepristran, odnosno "dijeliti pravdu bez ikakve mržnje, straha i ljubavi."

Općinski kancelar (*cancellarius communis*) također je, u smislu §21 općinski službenik, biran od kneževih sudaca (*rectores*) i vijećnika (*consiliarii*), jedini je ovlašten sastavljati ugovore i zapisnike senjskog suda, a ističući važnost ovog službenika §22 oslobađa ga i izuzima od svih obveza, izjednačavajući ga s plemićima.

Navikri (*naucleri*) su dvojica službenika koji obavljaju policijske dužnosti. Biraju ih plemići i vijećnici na razdoblje od šest mjeseci; zajedno s čuvarima dužni su noću čuvati grad, te baždariti sve mjere u Senju. Iz nekolicine inkriminacija propisanih *Statutom* kojima je objekt zaštite imovinska sigurnost građana (§64 do §66 kojima se, prilično nejasno, propisuje kaznena odgovornost za držanje i uporabu krive mjere u krčmi ili drugdje) odnosno opća sigurnost građana (§85 hodanje po gradu bez svjetla noću nakon trećeg zvona), vidljivo je potencijalno mjesto i uloga ove kategorije službenika u onodobnom kaznenom postupku.

Općinski pisari, dvornici i glasnik pomoćni su sudski službenici koji, sukladno odredbama *Statuta* i gradskim običajima, pomažu rektorima

¹⁵ N. Klaić ne sumnja da je Senj već od 12. stoljeća razvijena i potpuno organizirana općina, pa drži da je i za vrijeme krčkih knezova, premda "prirodnih gospodara" struktura senjske općine ostala bitno neizmijenjena. N. KLAIĆ, 1971, 118, bilj. 7.

obavljajući različite radnje koje su neophodne za redovni tijek sudskog postupka.

Svi su sudski pozivi i rokovi zapisivani u općinsku knjigu rukom službenika,¹⁶ a zabilješka o pozivu odnosno o broju poziva ili o roku za izvršenje kaznene sankcije na koje se optuženik nije odazvao osobito je važna s obzirom na pravne posljedice koje može izazvati takav pasivan stav optuženika.

§45 *Senjskog statuta* normira se institut dopuštene samopomoći pod pretpostavkama da je oštećeni pronašao svoju ukradenu stvar kod počinitelja kaznenog djela krađe, ili u njegovoj blizini, te da se predviđenim institutom poslužio u nazočnosti sudskog glasnika i dobrih muževa.¹⁷

O sudskom glasniku doznajemo da je to osoba koja obavlja funkciju nižeg općinskog službenika koji se – osim u ulozi onoga koji određuje u kojem se roku dužan tuženik, po urednom sudskom pozivu mora pojaviti pred sudom (§32), – spominje i u ulozi službene osobe čije će prisutstvo, uz ostvarenje i drugih propisanih pretpostavaka, omogućiti transformaciju jedne, načelno nedopuštene radnje, u "sudski čin".¹⁸ On, kao predstavnik sudske općinske vlasti, nazočeći jednoj takvoj radnji i predstavljajući javnu vlast formalizira ju i daje joj snagu pravno valjane radnje koja, zapravo, supstituira kazneni postupak.

3. RAŠČLAMBA KAZNENOG POSTUPKA SENJSKOG STATUTA IZ 1388. PREMA INSTITUTIMA

Služeći svom primarnom cilju – utvrđenju krivnje ili nevinosti i, eventualnom, izricanju kazne, propisi kojima se regulira (javno) kažnjavanje bivaju istodobno i istaknuti instrument realizacije šire društvene svrhe u smislu oživotvorenja monopola sile u rukama feudalnog gospodara, koji se trudi zaštititi članova svoje zajednice čija su prava i

¹⁶ *Statut* ne specificira koji je službenik nadležan obavljati taj posao, a kako je općinski kancelar isključivo nadležan sastavljati "acta curiae", (na to ga ovlašćuje §21 koji ga naziva i službenikom), a čin upisa je od velike važnosti, pa se može zaključiti da je i u ovim slučajevima riječ baš o kancelaru.

¹⁷ Dobri ("vjerodostojini") su muževi, kako proizlazi iz preambule, sudjelovali i u samom donošenju *Statuta*, a Margetić ih opisuje kao uglednije pučane, pa se u tu skupinu ne bi ubrajale sluge ili osobe koje još žive nepodijeljene zajedno s ocem obitelji; riječ je, dakle, o kategoriji osoba koja je uža od kategorije svih općinara. L. MARGETIĆ, 1985-87, 33.

¹⁸ M. ZJACIĆ, 1975, 50.

interesi pogođeni nekom kažnjivom radnjom ("tako da dobri ostanu u miru")¹⁹ od drugog člana zajednice ili stranca ("a da loši pretrpe na osnovi odgovarajućih zakona kaznu koju zaslužuju").²⁰

Javnopravni karakter kaznenog prava ovog doba tek se može naslućivati iz odredaba *Statuta* kojima se propisuje javno kažnjavanje osuđenika u obliku smrtne kazne (§48 silovanje), raznih oblika tjelesnih kazni; gubitak uha, gubitak jednog uda (uz naknadu štete), vješanje²¹ (uz naknadu štete), šibanje (§43 oblici krađe, s obzirom na vrijednost ukradene stvari), progonstvo ili konfiskacija imovine (§164 počinitelj kaznenog djela je plemić, a za djelo je zapriječena je novčana kazna) ili pak novčane kazne u korist kneza odnosno sudaca senjskog suda kao nositelja javne kaznene vlasti zbog štete koja je nanesena direktno javnoj vlasti ili se djelo smatra opasnim za javne probitke i opću sigurnost građana (§50 krijumčarenje; oštećena je gradska blagajna; §51 dolazak broda u luku bez zastave; §85 hodanje po gradu bez svijetla noću nakon trećeg zvona; zaštićena mrakom osoba je sumnjiva, pa već kao takva opasna za sigurnost građana).

Ipak, kaznenoproceno pravo, propisano *Senjskim statutom*, još je karakterom, u mnogome, privatno kazneno pravo, jer se kazneni postupak vodi povodom kaznenih djela kojima se vrijeđa privatne probitke (razne vrste tjelesnih ozljeda i krađe), na inicijativu oštećenika te su propisane kazne uglavnom novčane kazne koje osuđenik isplaćuje u korist oštećenika, a izričitim je odredbama §43 i §45 propisana novčana kazna jednostruka, pa se gubi granica između građanskopravne naknade štete i odštete kaznenog karaktera, a uloga vladajućih da brinu i pomažu građanima, te da očuvaju red, sklad i dobar pravni poredak grada Senja u postupcima povodom kaznenih djela kojima se, prema vladajućem mišljenju, ne štiti javno dobro, svodi na posredovanje između okrivljenika i oštećenika.

Naravno da *Statut* ne razdvaja sudski građanski parnični postupak od kaznenog postupka, iako na nekoliko mjesta izrijekom govori o civilnim i kaznenim predmetima,²² pa se oni vode, uglavnom, po istim pravilima, a

¹⁹ Preambula *Senjskog statuta*, L. MARGETIĆ, 1985-87, 67.

²⁰ L. MARGETIĆ, 1985-87, 67.

²¹ Margetić smatra da je § 43 propisana smrtna kazna vješanjem, (L. MARGETIĆ, 1985-87, 47), a Milović to izrijekom odbacuje, svrstavši kaznu iz iste odredbe u specifičnu tjelesnu kaznu, (Đ. MILOVIĆ, 1982, 21).

²² Zanimljivo je da se u latinskom tekstu *Statuta* (L. MARGETIĆ, 1985-87, 56) govori o "causis comunalibus", i "causae criminales", oboje u smislu kaznenih stvari koje se pojavljuju pred sudom, a riječ *communalibus* upućuje na zajedničku, javnu, opću stvar za razliku od civilnih stvari koje se, kao privatne stvari, javljaju radi zaštite pojedinačnih interesa.

razlikuju se s obzirom na objekt i cilj tužbenog zahtjeva, odnosno različite su posljedice presude koja se po provođenju svakog od tih postupaka donosi.

Premda mi šturost postupovnih odredaba, mjestimične nepoznanice i interpretativne nedoumice, te nedostatak teorijskog bavljenja ovom temom ne dopuštaju potpunu rekonstrukciju modela sudskog (kaznenog) postupka *Senjskog statuta* iz 1388., ipak sam u mogućnosti razabrati njegove osnovne konture i raščlaniti ga s obzirom na institute koji se ocrtavaju u statutarnim normama .

3.1. Opća načela postupka

Pravna se teorija kaznenog procesnog prava od vremena druge polovice XVIII. stoljeća služi pojmom načela definirajući ih kao optimalizacijsku zapovijed koja zahtijeva ostvarenje nekog cilja u cijelosti, ili barem u najvećoj mogućoj mjeri, a mogu biti upućena zakonodavcu i subjektima kaznenog postupka.²³

Preambula *Senjskog statuta*, ističući da je jedna od temeljnih zadaća vladajućih osigurati koheziju zajednice, proglašava načelo pravednosti temeljnim načelom kojim se vodio statutodavac pri donošenju *Statuta* kojemu je, u kaznenopravnom smislu osnovni cilj "da loši pretrpe na osnovi odgovarajućih zakona kaznu koju zaslužuju". Ne ulazeći u ocjenu vrijednosti ovih proklamacija, niti u usporedbu s drugim onodobnim, a još manje sa suvremenim načelima kaznenog postupka u njihovoj formi kao i u njihovoj suštini i konačno realizaciji, odnosno onime što se u suvremenom smislu smatra realizacijom načela, mislim da ih je trebalo istaknuti, jer one, na vrlo neodređen i ograničen način, ipak predstavljaju jamstvo građanima da, radi ostvarenja cilja, ovu "igru" treba igrati prema zadanim pravilima koja počivaju na nekim načelima – osadržajenima vremenom i mjestom njihova nastanka.

Senjski statut ne formulira u svojim odredbama načela koja bi sucima i drugim subjektima postupka služila kao pomoć u tumačenju i sistematizaciji kaznenoprocenih odredaba *Statuta*. No, suvremenom terminologijom govoreći, postupak pred senjskim sudom je javan, usmen, neposredan, konačan, s dokaznim postupkom koji, u glavnini, počiva na racionalnoj osnovi (s izuzetkom, primjerice, prisege i torture) i zakonskim

²³ D. KRAPAC, 2000, 44-45.

dokazima, pa spoznavajući ga u cjelini, uočavamo u njemu elemente akuzatornog i inkvizitornog tipa postupka.

3.2. Pokretanje postupka

Postupak je započinjao tužbom. Pojedinci koji su imali namjeru voditi sudski (kazneni) postupak bili bi saslušani od senjskih rektora i senjskog suca, ukoliko je ovaj prisutan, - i to utorkom, četvrtkom i subotom - u trijemu kampusa ili blizu skladišta soli. Valja zaključiti da za podnošenje tužbe nije bio propisan pisani oblik, već se ona podnosila usmeno, pred samim senjskim rektorima, odnosno općinskim sucem.

Na podizanje tužbe ovlašten je oštećenik. S aspekta aktivne procesne legitimacije, zanimljiv je §88 koji inkriminira "protupropisno uvođenje u grad stranca koji dovozi robu",²⁴ a završava rečenicom: "Od svega prijavitelju pripada treći dio." Ovdje je, čini se, riječ o običnoj prijavi od bilo kojeg građanina (iako je logično pretpostaviti da su se kao prijavitelji ponajviše javljali gradski noćni čuvari i navikri koji su im u čuvanju pomagali; uopćen naziv prijavitelj upućuje da nisu bili i jedini koji su takvu prijavu mogli podnositi), a sud je dalje postupao temeljem te prijave, dijeleći s prijaviteljem novčanu kaznu kojom će biti kažnjen počinitelj.²⁵

Posebnu je vrstu postupka po službenoj dužnosti predstavljao kazneni postupak bez tužbe, a bio je moguć u slučaju zatjecanja počinitelja na djelu. Ne govori *Senjski statut* o impulsu koji će takav postupak pokrenuti, niti obrazlaže njegov tijek, a krug kaznenih dijela na koja se odnosi svodi se na, prema kriteriju vrijednosti ukradene stvari, različite vrste krađe iz §43, te davanje krive mjere iz §66.

Nakon što saslušaju navode iz tužbe, suci će, posredstvom "dvornika ili ako nema dvornika, preko senjskog građanina ili čovjeka izvan grada"²⁶ pozvati optuženika, a poziv treba zapisati u općinsku knjigu i na taj mu način dati pravnu valjanost.²⁷ Okrivljenika se, načelno, poziva tri puta. No, predviđa *Senjski statut* određene razlike u institutu poziva odnosno u sankcijama za procesni neposluh manifestiran neodazivanjem pozivu suda

²⁴ Đ. MILOVIĆ, 1975, 143.

²⁵ Milović drži da iz ove odrede proizlazi svojevrsno postojanje popularnih tužbi, koje vuku svoje porijeklo iz rimskog prava, a u *Senjskom statutu* se javljaju u svom metamorfoziranom obliku. Đ. MILOVIĆ, 1975, 144-145.

²⁶ § 29 *Senjskog statuta*.

²⁷ § 31 *Senjskog statuta*.

s obzirom na optuženika, a u smislu njihovog statusa kao senjskih građana ili osoba koje stanuju izvan grada, na posjedima i području grada Senja.

Ukoliko se ne odazove prvom pozivu u roku, okrivljenik koji je senjski građanin, plaća sucima 12 malih soldina. U slučaju opetovanog neodazivanja na poziv, okrivljenik treba platiti 12 soldina, a neodazivanje i treći put omogućava sudu donošenje presude zbog ogluhe.

Što se tiče okrivljenika koji nije građanin senjski, valja ga pozvati uz rektorov pečat, pa ukoliko se ne odazove u određenom mu roku, mora platiti 45 soldina,²⁸ posljedica trećeg nedolaska je presuda zbog ogluhe.

Riječ je o odredbama kojima se, sankcionirajući procesni neposluh, osiguravala procesna disciplina sudionika postupka,²⁹ a s istog aspekta, osiguravanja procesne discipline sudionika postupka, ali i trećih koji mu, s obzirom na način odvijanja suđenja u smislu realizacije načela javnosti, može se promatrati i odredba §91 kojom se štiti sudac, "dok sjedi na sudačkoj klupi", od uvrjedljivih riječi zapriječenom kaznom od 50 libara.³⁰ Upravo ta materijalna odredba, sankcionirajući javnu verbalnu uvredu, postaje specifično postupovno sredstvo, osobito uzimajući u obzir da je, neovisno o njoj, predviđena i inkriminacija uvrede rektora izvan suda ("tko vrijeđa" §92; odnosi se, dakle na verbalnu, simboličnu, realnu uvredu; običnu ili javnu).

Okrivljeniku se, po izvršenom pozivu, ostavlja rok za očitovanje u svezi s optužbom koja mu se stavlja na teret. Taj je rok duži ili kraći, ovisno o tome je li riječ o prvom ili drugom pozivu, te o objektu koji se inkriminacijom štiti. U većim stvarima, na prvi poziv, rok za odgovor optuženika iznosi 8 dana, a na drugi poziv 3 dana. U slučaju "smrtne opasnosti", neovisno o tome je li poziv prvi ili drugi, *Senjski statut* propisuje hitnost u postupanju i ne dopušta rok za odgovor na tužbu.

²⁸ O različito propisanim kaznama za neodazivanje pozivu suda u latinskoj, odnosno hrvatskoj verziji *Statuta* vidi Đ. MILOVIĆ, 1982, 24-25.

²⁹ Đ. MILOVIĆ, 1975, 166.

³⁰ Uporište za tezu da se radi o postupovnom instrumentu moguće je pronaći i u pozitivnom kaznenoprocesnom zakonodavstvu Republike Hrvatske, i to u čl. 73. Zakona o kaznenom postupku (*Nn* br. 58/02, pročišćeni tekst) (1) Sud će kazniti novčanom kaznom do 20.000,00 kuna branitelja, opunomoćenika, zakonskog zastupnika, oštećenika, privatnog tužitelja, oštećenika kao tužitelja, svjedoka ili vještaka koji u podnesku ili u usmenoj riječi, odnosno na drugi način vrijeđa sud ili osobu koja sudjeluje u postupku... (2) Kažnjavanje prema stavku 1. ovoga članka ne utječe na progon i izricanje kazne za kazneno djelo počinjeno vrijeđanjem. Đ. MILOVIĆ, 1975, 154-155.

Ne bi bilo realno misliti da se traži pisani odgovor na tužbu, već je riječ o roku koji se okrivljeniku daje kako bi pripremio obranu, pa se u tom smislu sprječava mogućnost održavanja rasprave prije izvršenja urednog poziva okrivljeniku, odnosno, po izvršenom pozivu, a prije proteka roka određenog *Statutom*, tj. "određenog mu po sudskom glasniku" ili "u roku koji im je zadan".

§36 *Senjskog statuta* donosi zanimljivu odredbu kojom se regulira postupak u slučaju nedolaska tužitelja na sud na dan suđenja, pod pretpostavkom da je okrivljenik prisutan, te da ga se glasno tri puta, na sudu, upita protivi li se itko i želi li nastaviti postupak koji se protiv njega vodi, strogim sankcioniranjem takvog ponašanja tako da tužitelj "gubi svoje pravo."

Iz ove je odredbe moguće apstrahirati pojedinosti u svezi s nekim institutima kaznenog postupka. Ponajprije, iz formulacije ove odredbe koja glasi "ako bi tužitelj pozvao ili dao pozavti nekoga" proizlazi da je postojala mogućnost da se pozivanje obavi osobno od tužitelja, a ne isključivo sudom, odnosno sudskim činovnicima u, relativno detaljno, *Statutom* propisanom postupku. Nema, međutim, odredaba o načinu na koji bi se takvo pozivanje, od tužitelja osobno, trebalo odvijati i o eventualnim formalnostima kojima bi se trebalo udovoljiti da bi se smatralo valjanim jer očito je da je riječ o reliktu.³¹ Nadalje, iz mogućnosti trećih da nastave postupak protiv optuženika, a koja je mogućnost, uz ostvarenje pretpostavki iz ove odredbe, izričito predviđena, može se naslutiti postojanje svojevrsnog oblika popularne tužbe, odnosno pratiti pretvorbu postupka po tužbi tužitelja oštećenika u postupak koji nastavno vodi bilo koja treća osoba u svojstvu supsidijarnog tužitelja koja se pravodobno protivila obustavi postupaka i gubitku prava od prvotnog tužitelja.

3.2. *Dokazni sustav*

Vrste dokaza i njihove vrijednosti nisu u *Senjskom statutu* sustavno iznesene, ipak, moguće ih je deducirati iz postojeće kazuistične regulative.

Kazneno pravo *Senjskog statuta* nema posebnog sustava, niti poznaje diobu na kazneno materijalno i kazneno procesno pravo. No, posve je jasno

³¹ Formaliziran oblik pozivanja okrivljenika od tužitelja osobno poznavalo je najstarije doba germanskog odnosno franačkog prava. V. BAYER, 1995, 53.

da *Statut* funkcionira kao katalog inkriminacija za 50 kaznenih djela koje je moguće svrstati u skupine, s obzirom na dobro koje zaštićuju³².

Kazneno djelo krađe normirano je "glomaznim, nedorečenim, nepreciznim i u određenom smislu kontroverznim propisima, što vrijedi i za latinski i za hrvatski tekst statuta."³³ Ipak, promatrano s procesnopravnog aspekta, ova je inkriminacija, doduše, skroman izvor spoznaja o dokazivanju, a koje je ipak ključni trenutak svakog postupka.

Ovisno o vrijednosti ukradene stvari, Senjskim se statutom propisuje kazna za počinitelja, ali i dokazno sredstvo, ukoliko počinitelj nije zatečen u počinjenju kaznenog djela.

Statut poznaje i pojam iskaza svjedoka (§ 46.) radi dokazivanja. Teret dokaza snosi tužitelj da bi potkrijepio svoje tvrdnje iz optužbe kojima se tereti optuženik i supletornu torturu (§ 46.) kao metodu iznuđivanja optuženikovog priznanja.

3.2.1. *Iskazi svjedoka*

Dokazivanje svjedocima stvar je tužitelja, a o sposobnosti za svjedočenje *Statut* ne sadrži rješenja, niti o tome govori u nekoj posebnoj odredbi. No, §46, propisujući kazneno djelo krađe, propisuje broj svjedoka koji je potreban da bi se kazneno djelo smatralo dokazanim, odnosno počinjenim od optuženoga. U tom je smislu dokazni postupak inkvizitornog karaktera, a funkcionira kao skup obvezatnih pravnih pravila koja unaprijed određuju vrijednost pojedinih vrsta i oblika dokaza tako da propisuju kakve zaključke valja donijeti u pogledu istine o spornom činjeničnom stanju, a temeljem dokaza koji mu stoje na raspolaganju³⁴.

Prije svjedočenja svjedok je prisezao³⁵ izgovaranjem teksta prisege i polaganjem ruke na raspelo, odnosno podizanjem tri prsta desne ruke koji simboliziraju Oca, Sina i Duha svetoga, a lažno je svjedočenje, odnosno "nijekanje istine na sudu" inkriminirano §77.

Rukopis hrvatskog prijevoda Statuta donosi na samom kraju poglavlje o krivoj roti (krivokletstvu) koje počinje s imprekativnim formulama protiv

³² Đ. MILOVIĆ, 1982, 12.

³³ Đ. MILOVIĆ, 1975, 137-138.

³⁴ V. BAYER, 1995, 95; D. KRAPAC, 2000, 64-65.

³⁵ Govoreći o prijepisu hrvatskog teksta Statuta iz 1701., Margetić svoju tezu da je ovaj još bio u upotrebi te da je prepisivan zbog istrošenosti argumentira i na sljedeći način: "To se vidi i po tome što su nakon Statuta dodane formule zaklinjanja za razne prilike, uglavnom iste kao i one dopisane nakon Statuta iz 1388. i sastavljene 1608." L. MARGETIĆ, 1985-87, 80.

krive prisege, koja će, ukoliko se realizira, zbog toga izazvati čitav niz moralnih i religijskih zala, a potom utvrđuje tekstove prisege koja se polaže pred sudom, započinjajući na sljedeći način: "Ja N. svidok Prisixem Gnu. Bogu oczu i sinu i Duhu svetomu, i svim svetim i sveticzam Boxgim, i svemu Dvoru nebeskomu, da ia hochiu danas pravo povidat ..."³⁶

Jedna je od osnovnih postavki romanskokanonskog procesnog prava da se osuda mora temeljiti na iskazima barem dva (vjerodostojna) svjedoka, a *Senjski statut* donosi rješenja koja, u oba smjera, probijaju tu postavku.

Pooštreni režim dokazivanja javlja se u slučaju dokazivanja kaznenog djela krađe do 50 libara, pa se ono dokazuje s tri svjedoka, a u slučaju dokazivanja kaznenog djela krađe od 100 libara dokazuje se s četiri svjedoka. Izgleda kao da sud želi postići veći stupanj sigurnosti kad sudi o djelu, koje je prema vrijednosti ukradene stvari, teže i čije se počinjenje onda kažnjava i većom novčanom kaznom koja također odgovara visini vrijednosti ukradene stvari.

No, *Senjski statut* dopušta da je za osudu dovoljan i jedan vjerodostojni svjedok ukoliko je riječ o kaznenom djelu krađe do 24 libara, te ukoliko sud ne iskoristi svoju ovlast aktivnog involviranja u dokazni postupak i ne posegne za fakultativnom primjenom supletorne torture.

3.2.2. *Supletorna tortura*

Tortura je, najopćenitije rečeno, prisila kojom se, nanošenjem boli, nastoji slomiti optuženikov otpor i ishoditi "istinito" priznanje. Srednjovjekovno je pravo zahtijevalo da optuženik prizna krivnju.³⁷

Supletorna tortura je takva vrsta prisile radi ishođenja priznanja kojom tužitelj nadopunjuje nepotpunost dokazivanja svjedocima, odnosno na određen način kompenzira neostvarenu pretpostavku za vjerodostojno svjedočenje u smislu potrebnog broja svjedoka. Ona je propisana kao fakultativna i obligatorna, a ukazuje se kao klasičan inkvizitorni institut europskog kaznenog postupka, čija je primjena, ne bezrezervno, započela u

³⁶ I. MAŽURANIĆ, 1851, 145. Moralna i religijska zla koja imaju sustići krivog prisežnika odnose se na njegov ovozemaljski; društveni, duhovni i zagrobni život, a krivo se prisezanje izjednačuje sa zatajivanjem Isusa Krista od njegovih učenika i slijedbenika "Pijetao neće zapjevati dok me triput ne zatajiš" (Ivan, 36, 13-14)

³⁷O racionalnoj osnovi torture, L. MARGETIĆ, 1976, 207.

13. stoljeću, pa je u svom specifičnom obliku našla mjesto i u odredbama *Senjskog statuta*³⁸

U Senju su za manje krađe (do vrijednosti 24 libra) dva svjedoka činila potpuni dokaz i optuženoga se osuđivalo. Ako je protiv optuženog svjedočio samo jedan svjedok, sud je mogao optuženog staviti na muke radi izvlačenja priznanja. Što se, pak, tiče većih krađa (50 libara) potpun dokaz tvore tri svjedoka, a za "tešku krađu" (100 libara) trebat će posvjedočiti njih četvero. U slučaju da su navodi iz optužbe potkrijepljeni iskazima samo dvaju svjedoka, sud mora optuženog staviti na muke.

3.3. *Donošenje presude i njezin pravni učinak*

Senjski statut u §30 govori o procesnom institutu presuđenja u smislu završnog čina konkretnog postupka, a presudu su ovlašteni donijeti dvojica rektora u kombinaciji s općinskim sucem, prisustvo kojeg nije pretpostavka valjanosti presude. Odredba *Statuta* iz §31 propisuje obvezatnost zapisivanja svake presude u općinsku knjigu koje je konstitutivnog značaja, jer u protivnom presuda nema nikakve pravne važnosti, ne spominjujući njezine sastavne dijelove.

Presuda je mogla biti osuđujuća i oslobađajuća, donosila se po okončanju dokaznog postupka, ali i prije provođenja dokaznog postupka, i to ovisno o (ne)dolasku tužitelja odnosno tuženika na raspravu. Institut osuđujuće presude zbog ogluhe optuženika zaživljava nedolaskom optuženika, kada, uz ostvarenje drugih propisanih pretpostavki, "pozvani gubi spor".³⁹ U slučaju izostanka tužitelja, a dolaska optuženika kao i

³⁸ Margetić uočava novinu koju donose *Senjski* i *Krčki statut* uvodeći i obligatornu torturu, uz, na frankopanskim primorskim posjedima, npr. u *Rapskom statutu* iz 1325, do tad egzistirajući fakultativni oblik torture. L. MARGETIĆ, 1976, 208.

³⁹ § 33 i § 34 *Senjskog statuta*

Presuda zbog ogluhe egzistira u pozitivnom pravu Republike Hrvatske novelom Zakona o parničnom postupku (*Nn.* br. 117/03, pročišćeni tekst) kao institut građanskog procesnog prava. Čl. 331.b ZPP-a propisuje pretpostavke pri ostvarenju kojih donosi presudu prisile zbog ogluhe i usvaja tužbu i tužbeni zahtjev. Izostanak tuženika s pripremnog ročišta ili ročišta za glavnu raspravu, uz ostvarenje drugih pretpostavki, prema odredbi čl. 332. ZPP-a, a može rezultirati donošenjem presude zbog izostanka kojom se prihvata tužbeni zahtjev. Proizlazi, da je u parničnom postupku moguće meritorno rješavati pravnu stvar, pa i zbog ogluhe odnosno izostanka tuženika, što u kaznenom postupku nije slučaj.

Posljedice, naime, neopravdanog nedolaska optuženika na glavnu raspravu u kaznenom postupku različite su ovisno o težini kaznenog djela koje mu se stavlja na teret, kao i o njegovom eventualnom ranijem očitovanju, odnosno o postojanju pretpostavki za suđenje u odsutnosti. Primjerice, temeljem odredbe čl.322./1 ZKP-a, vijeće će naložiti da se optuženik

nepostojanja supsidijarnog tužitelja, tužitelj "gubi svoje pravo",⁴⁰ a optuženik se donošenjem presude zbog izostanka tužitelja, koja je ujedno i oslobađajuća presuda, oslobađa od optužbe, zbog nedostatka dokaza.

Iz odredbe propisane §40 jasno je vidljivo da protiv presude senjskog suda općenito (osim ukoliko je predmet spora nekretnina) nije bilo devolutivnog pravnog lijeka, u smislu iznošenja pravne stvari pred viši sud, kao ni mogućnosti ulaganja remonstrativnog pravnog lijeka, odnosno ponovnog odlučivanja od istog suda. Riječ je o još jednoj odredbi koju je moguće kategorizirati kao odredbu inkvizitornog karaktera, s obzirom da je nedopuštenost pravnog lijeka odrednica inkvizitornog kaznenog postupka podrijetlo koje je moguće tražiti u starom germanskom običaju. Stoga, ne preostaje sudionocima postupka drugo nego prihvatiti suđenje i presudu donesenu po senjskim rektorima, te po njoj postupiti u postupku izvršenja koji je, čini se, u cijelosti ostao u domeni običajnog prava.

4. ZAKLJUČAK

Življenje i djelovanje u vremenu hrvatskog kaznenopostupovnog prava mješovitog tipa, sa sve naglašenijim akuzatornim formama postupanja, koje teži ostvarenju načela pravičnosti kako bi realiziralo svoju srž, čini iščitavanje odredaba *Senjskog statuta* iz 1388. godine – a da bi se u njemu uhvatio temelj ove naše postupovne svakodnevice – istodobno i oduševljavajućim i tegotnim. Naime, *Senjski statut* je uistinu produkt interakcije romanskokanonske kaznenopostupovne misli, kroz stoljeća i geografske dimenzije, i prava kvarnerskog grada koji je egzistirao unutar držav(e)a u nespornoj višestoljetnoj mijeni.

Razmatrajući procesne odredbe *Senjskog statuta* i analizirajući ih isključivo na normativnom planu, zbog nepostojanja sudskih spisa koji bi mi omogućili oživljavanje šturih, pomalo nespretnih i kazuističnih normativnih rješenja, te uvid u njihovu primjenu, upotpunjenu običajnim

prisilno dovede. Međutim, izostanak privatnog tužitelja presumira odustanak od optužbe, dok izostanak državnog odvjetnika ima različite reperkusije na tijek postupka.

⁴⁰ § 36 *Senjskog statuta*

Kada se govori o nedolasku tužitelja na glavnu raspravu u kaznenoj stvari, onda valja razlikovati posljedice ovisno o tome radi li se o nedolasku privatnog tužitelja i oštećenika kao tužitelja ili državnog odvjetnika. Iz čl. 321. ZKP-a proizlazi u prvom slučaju odgoda glavne rasprave, a u drugom slučaju obustava postupka. U oba se slučaja donosi rješenje, dakle izostaje meritorna odluka. U parnici su posljedice nedolaska tužitelja na pripremno ili prvo, te daljnja ročišta detaljno regulirane, no ne uključuju neposredno donošenje presude u korist tuženika.

pravom, na konkretnu i stvarnu sudbinu građanina senjskog, nastojala sam povezati pojedine institute u smislen sustav, apostrofirajući određene elemente postupka, odnosno prilike u kojima i iz kojih su nastajali.

Statutodavac, u težnji za pravednim suđenjem i zaštitom građana od loših pojedinaca, nudi splet normi prožet iracionalnim elementima koji u sebi, nedvojbeno, sadrže neumitnu logiku i racionalnu osnovu svoga vremena, ne odudarajući od kaznenoprocenog europskog i hrvatskog srednjovjekovlja, ali noseći u sebi, kako relikte nekih starijih pravnih slojeva, tako i začetke suvremenih pravnih shvaćanja, pa ne nalazim u *Senjskom statutu* iz 1388. institut božjeg suda, ni dvoboja kao dokaznih sredstava. Konačno, iz samog teksta *Statuta* ne proizlazi ni institut porotnika koji prisežu zajedno s jednom od stranaka, a koji su instituti bivali dijelom statutarne regulative brojnih drugih primorskih odnosno dalmatinskih srednjovjekovnih komuna.

Ne pristajući na zanemarivanje *Senjskog statuta* u (kazneno) pravnoj literaturi, na kraju ovog prikaza *Statuta* s kaznenoprocenog aspekta, a imajući u vidu okolnosti u kojima je stvaran, naglašavam da je on uistinu spomenik hrvatske povijesti iz kojega možemo crpiti saznanja o temeljnim pravnim shvaćanjima upravo te vremenske i prostorne dimenzije, kao i o slijedu razvoja hrvatskog prava i društva uopće.

Literatura:

- Ivan BEUC, Povijest država i prava na području SFRJ, Zagreb, *Narodne novine*, 1989.
- Željko BARTULOVIĆ, Neki organi i službe prema senjskom Statutu iz 1388., *Senjski zbornik*, 19, Senj, 1992, 125-134.
- Vladimir BAYER, Kazneno procesno pravo – odabrana poglavlja, knj. II, *Povijesni razvoj kaznenog procesnog prava*, Zagreb, MUP RH, 1995.
- Nada KLAIĆ, Društvena struktura kvarnerske općine u razvijenom srednjem vijeku, *Krčki zbornik*, 2, Krk 1971, 111-133.
- Vjekoslav KLAIĆ, *Povijest Hrvata*, knjiga druga, Zagreb, Nakladni zavod Matice hrvatske, 1975.
- Davor KRAPAC, *Prva knjiga institucije: kazneno procesno pravo*, Informator, Zagreb, 2000.
- Lujo MARGETIĆ, Dokazna sredstva u sudskom postupku na frankapanskim primorskim posjedima, *Krčki zbornik*, 7, Krk, 1976, 205-221.
- Lujo MARGETIĆ, Senjski statut iz 1388., *Senjski zbornik*, 12, Senj, 1985-1987, 19-100.

- Ivan MAŽURANIĆ, *Arhiv za povjestnicu jugoslavensku*, knj. III. S dvimi na kamenu tiskanymi slikami, Zagreb, 1851-1875
- Đorđe MILOVIĆ, Kazneno pravo senjskog statuta iz 1388. godine, *Vjesnik PAR*, 38/1996, 118-168.
- Đorđe MILOVIĆ, Sjeverno-kvarnerski statuti i neka pitanja krivičnog prava, *Zbornik pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, Rijeka, 1982, 15-68.
- Stjepan PAVIČIĆ, Senj u svojem naselnom i društvenom razvitku od 10. stoljeću do turskog prodora, *Senjski zbornik*, 3, Senj, 1967-1968.
- Tadija SMIČIKLAS, *Diplomatički zbornik kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije*, sv. XI-XII, Zagreb, 1913-1914.
- Petar STRČIĆ, Senj u XIII. i XIV. stoljeću, *Senjski zbornik*, 12, Senj, 1985-1987, 1-18.
- Mirko ZJAČIĆ, Statut grada Senja iz 1388. godine, *Rad JAZU*, 369, Zagreb, 1975, 39.
- www.arhitekt.hr/projekti/parkovi/zupanije/09_Licko-senjska/09-senj/09-sen-grad.htm mirror.veus.hr/darko/etf/likka.html

DAS RATIONELLE UND IRRATIONELLE IM SENJER STATUT AUS DEM JAHR 1388 – DIE STRAFPROZESSASPEKTE

Zusammenfassung

Das Senjer Statut aus dem Jahr 1388 umfasst die Normen, die in der Zeit von 1388 und bis zum Anfang des XV. Jahrhunderts entstanden sind. Obwohl unserem heutigen Leser das Statut von Senj ungeordnet aussieht, ist es möglich, in ihm eine Tendenz nach einer systematischen Darstellung von den Materialien zu vertauschen, die einen bestimmten gemeinsamen Nenner tragen, dabei denkt man an die Institute des Strafprozesses und Strafverfahrens im Artikel §27. bis §68. Dieselben können auch aus einzelnen Bestimmungen §69. bis §130. ausgelesen werden, die auf einen gemeinsamen Nenner als Verschiedenes gebracht werden könnten, auch aus den Strafbestimmungen §1. bis §17., die sich hauptsächlich mit den Rechten der Adelligen befassen. Der Schwerpunkt dieses Beitrags sind die Normen des Strafverfahrens aus «Statutum segniae» und die bemerkten Charakteristiken dieser Strafbestimmungen, betrachtet durch ein Prisma der Herrschaft von Fürsten von Krk und die Rolle von Senj als eine Kommune Kvarners in der Zeit von Sigismund, können als ein ungewöhnliches Geflecht von Instituten des rationellen Strafverfahrens aus der Zeit römischer Republik und Verfahren interpretiert werden, die auf einer irrationellen Grundlage ruhen, die sich auch noch aus dem römischen Verfahren in der Kaiserzeit ausbreiten, über Kanonstrafverfahren und realisieren sich vor allem durch die Institute des Eides der Zeuge und Tortur. Das beschriebene Geflecht wurde auf besondere Art und Weise mit den Instituten des kroatischen statutarischen Mittelalters eingelegt.

Schlüsselwörter: Senj, Senjer Statut, 1388 Jahr, Strafprozessaspekt

RATIONAL AND IRRATIONAL IN THE SENJ STATUTE OF 1388
The Criminal Proceeding Aspects

Summary

The Statute of Senj of 1388 contains the norms developed from 1388 until the beginning of 15th century. Although to the modern-day reader the Statute of Senj may appear disorderly, it implicitly indicates a tendency to provide the systematic review of the materials reduced under the common denominator, and, among other things, the institutions of the substantive criminal law and proceedings (from §27 to §68). The same institutions can be found in regulations from §69 to §130 and they can be brought under the general common denominator, as well as regulations from §1 to §17 which are predominantly related to the rights of nobles. The subject matter of this paper is in fact the criminal proceeding norms from the "Statutum segniae", and the observed characteristics of those regulations, viewed through the prism of the Counts of Krk's rule and the role of Senj as the Kvarner commune of Sigismund's period, could be interpreted as an unusual tangle of the institutions of the rational criminal proceedings from the period of the Roman Republic and proceedings which rest on the irrational basis and extend from the Roman proceeding during the Empire all the way across the canon criminal proceedings and are primarily, realised through the institutions of the witness oath and torture. That tangle has in a very distinctive way succeeded to coexist with the institutions of the Croatian statutory Middle Ages.

Keywords: Senj, Statute of Senj, 1388, penal process aspects